

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ЕСТЕТИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ“

Диана Станкова Севдалинова

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

**„ФОРМИРАНЕ НА ГОТОВНОСТ ЗА ТРУД В ОБУЧЕНИЕТО ПО ТЕХНОЛОГИИ И
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО НА УЧЕНИЦИ В НАЧАЛЕН ЕТАП НА СУ“**

Област на висше образование 1. Педагогически науки

Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...

Докторска програма Методика на обучението по технологии и предприемачество

Научен ръководител: проф. д-р Марина Иванова

Пловдив, 2024 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	2
1. Трудовата дейност и значението и за формиране на готовност за труд и разнообразни компетенции.	4
2. Методика за формиране на готовност за труд у деца от начално училищна възраст и професионални компетенции.	10
3. Преглед на планираното и проектирано учебно съдържание в обучението по Технологии и предприемачество, свързано с формиране на готовност за труд и професионални компетенции.	11
4. Дизайн на изследването	13
Заклучение	25
Препоръки	26
Приноси	27
Източници	28

Увод

Ежедневно в своята дейност хората влизат в непосредствено взаимодействие със средата. В този процес те променят не само нея, но и собствената си личност, в контекста на икономическите, политическите и социални условия. В епохата на глобализация, информатизация и технологии, младото поколение е изправено пред предизвикателството „да порасне бързо” и да се ориентира адекватно в динамична среда – необходимост, залегнала в цялостната политика на държавите и в частност – в образователната им политика. Новите образователни програми от 2016г. по Технологии и предприемачество целят да осигурят на децата уменията, които са им необходими за 21. век – адаптивност, критично мислене, предприемачество, креативност, умения за извличане и използване на информация.

Трудовата дейност, както и учебната също се предхожда от игровата и възниква в нея. Играта е важна предпоставка, но тя обаче няма възможността да открие пред детето разнообразието от обществени и социални взаимоотношения между хората, както и някои страни на тяхната дейност. За разлика от игровата дейност, трудовата има реален резултат и е в реален контекст. С понятието компетентности си служи и професионалното образование и обучение, но вече в триадата „знания, умения, компетентности”, с разбирането, че компетентностите (или по-скоро компетенциите) са специфичен комплекс, водещ до постигане на очаквани резултати в овладяване на определена професия и в изпълнението на определена професионална роля. Компетентностите са заложили във всеки държавен образователен стандарт за придобиване на квалификация по професия, структуриран в единици резултати от учене. Компетентностите, свързани с практическите умения на децата са особено важни, защото предопределят самостоятелността на личността да учи и да прилага наученото творчески, през призмата на собственото „Аз” и отразява адаптивните способности и умения за справяне с житейски ситуации. Компетентността най-често се свързва със способност, разбирана като може да се направи нещо, т. е. умеене, основано на знание. Компетентностите са способности, но не вродени, а такива, които са развити чрез качествено учене, в подходяща педагогическа среда и чрез придобиване на сериозен практически опит.

Освен компетентностите, водещи до голяма степен за формиране готовността за труд на деца в началното училищно образование са включени редица психологични процеси, като насочване на вниманието и концентрацията със съответните им

характеристики като процеси, качества, особености, пътища за развитие и значение за учебната дейност. Освен психологичните процеси, участващи във формирането на готовност за труд по Технологии и предприемачество, участва и физическата готовност на децата, включваща структура на готовността, цел и ефективност. Психическите и физическите качества се оказват неразривно свързани за постигането на положителен резултат в работата на децата по Технологии и предприемачество. Освен тях формирането на трудови умения и навици е от изключителна важност с техните основни видове трудови дейности, в които и чрез които се формира трудова култура.

В настоящото изследване се предлага методика за формиране на готовност за труд, посредством която да се подобри и засили компетентността и готовността им за труд, и да се повиши социалната и професионалната им адаптация.

Предполага се, че предложената методика ще допринесе за формирането на положително отношение на детето, за формирането на устойчиви практически умения. В изследването е реализиран литературен обзор на програмираното и проектирано учебно съдържание за 4. клас.

Проведен е входен и изходен тест на учениците от 4. клас, с цел да се проследи и определи нивото на развитие на уменията у децата, професионалното и социалното им ориентиране, и това достатъчно условие ли е за наличието на програмирани и проектирани учебни задачи по Технологии и предприемачество за постигане на максимална готовност за труд на децата.

По този повод в изследването сме реализирали няколко практически задачи, проведени по време на цялата учебна година, които задачи са различни от заложените в албумите по Технологии и предприемачество на различните авторски състави и колективи, съществуващи учебници за 4. клас. Проследяваме динамиката на отношението и поведението на ученика към обслужващия труд и възможностите за по-голяма самостоятелност и усъвършенстване, като стимулираме участието на децата в изследване, експериментиране, обследване в практически и продуктивни дейности, свързани с предизвикателствата на ежедневиия живот.

Цел на научната разработка е да се проучи възможността за формиране на компетенции, професионално ориентиране и социална адаптация в часовете по Технологии и предприемачество на учениците в начално училищното образование(4. клас).

От така формулираната цел произтичат следните задачи, решими в хода на обосноваване на изследователските методи:

1. Да се направи преглед и анализ на съществуващата литература у нас и по света, свързана с проучване развитието на проблема с готовността за труд на деца в образователното направление Технологии и предприемачество.

2. Да се събере, проучи и анализира съществуващата учебна документация, регламентирана в методическите постановки на МОН, за предметното обучение по Технологии и предприемачество, свързани с формиране на готовност за труд.

3. Да се обоснове нуждата от приложение на изследователски методи, които да са в състояние в количествено и качествено отношение да улеснят решаването (постигането) на хипотетичното съждение. Задача на научната разработка, която се доказва с нова методика на работа и критериална система на изследване, приложена в експерименталния модел.

4. Създаване на методика и нова система от задачи за формиране на готовност за труд на деца в начално училищна възраст по Технологии и предприемачество и анализ на експерименталния модел.

На база тези основания се създаде възможност да се изведе изследователската теза на докторската работа, която придоби вида: Ако в обучението по Технологии и предприемачество (по-конкретно разглеждане на готовността за труд) в предвидените за усвояване тематични единици засилим нормативния компонент, свързан със завишаване на обема на информационно-интерпретиращата част, включена като съдържателен минимум в тях, то това би ли довело до повишаване нивото на подготовка (в теоретико-приложен аспект).

1. Трудовата дейност и значението и за формиране на готовност за труд и разнообразни компетенции.

В първа глава, озаглавена: „Трудовата дейност и значението и за формиране на готовност за труд и разнообразни компетенции“ съм засегнала точки, които считам че са важни и са свързани с общия проблем – готовността за труд при деца в начален етап.

Трудът е съзнателната и целенасочена дейност. Възниква в исторически план във връзка с оцеляването на първобитния човек и справянето му с предизвикателствата и стихии на природата, осигуряването на подслон и храна. В процеса на труда хората си

взаимодействат с живата и неживата природа, при което трансформират околния свят съобразно своите нужди и потребности. В отношението към трудовата дейност се проявява разбирането на хората за съществуването и смисъла на живота. Едно от определенията на човешкия вид освен като хомо сапиенс (мислещ човек) и хомо луденс (играещ човек), е хомо фаберс (работещ човек). [18] В древногръцкото общество думата труд означава мъка, страдание на хората. При славяните като синоним се използва работа, която произтича от роб, робство. Трудът в исторически план е целесъобразна дейност, необходимост и средство за оцеляване; удовлетворяване на потребности. Той е фактор за развитие на икономиката, за увеличаване на икономическия потенциал на националното богатство на страната. [15] Трудът като понятие и семантика се разглежда от редица философи и социолози. В древните времена той е бил идентифициран с робството, мъките, страданията. В нашето съвремие неговото значение се измерва с икономическите постижения и натрупването на блага за личността и обществото. Философите и теоретиките на икономическата наука виждат в труда не само източник на богатството и благосъстоянието, но и средство за личностното себеутвърждаване и просперитет.

Важни характеристики на труда са материалната и моралната значимост за човека от резултатите, като културата на отделния индивид и на обществото като цяло е неразривно свързана с културата на самия труд. Отношението на човека към труда намира израз в отношението му към различните видове негови трудови задължения и отговорността към спазването им и от обществото. Доказано е че, децата които се трудят, са по-спокойни, самостоятелни и уважават труда на другите хора. Справят се по-добре, адаптивни са, имат по-добра поносимост към проблемите и намират успешни начини за решаването им. Те са находчиви, умеят да се справят в различни ситуации, имат безопасно поведение, много по-добри координационни и двигателни възможности, по - високо ниво на развитие на психичните процеси.

Вниманието като една неизменна част от цялостната подготовка на детето за труд, се определя като неволева или волева насоченост и съсредоточеност на психичната дейност. Тази насоченост и съсредоточеност на психическата дейност е „работно състояние“ на съзнанието с интегрално значение за резултатите от дейността на човека. В този смисъл то не е отделен психичен процес, а придружава всички останали форми на психична дейност, като им осигурява по-голям или по-малък резултат. Подобна особеност на вниманието е важно условие за оптимално сетивно-логическо познание в

процеса на обучението. Докато възприемането преработва и синтезира разнообразна информация, постъпваща отвън и отвътре, то вниманието филтрира само онази част от нея, която реално може да бъде обработена. Това налага раздробяване на информацията, според възможностите на обработващата система. Устойчивостта се изразява в продължителното задържане на вниманието върху един и същ обект, върху една и съща задача. Разпределеността се изразява в способността на субекта да държи в центъра на своето внимание определено число разнородни обекти едновременно. Превключваемостта на вниманието наричаме скоростта на преход от един обект към друг. Това качество обуславя не само разпределеността на вниманието, но има далеч по-голямо значение за цялостното поведение на субекта. Вниманието е задължително условие за протичане на всяка психична дейност, в това число и на познавателна дейност, но трите вида внимание имат различна роля и място в учебно-възпитателния процес.

Мотивът (друг съществен момент, който участва в създаването на готовност за труд)–подбудата към действие е осъзнат, тъй като до голяма степен определя действията, необходими за задоволяване на дадена потребност. Мотивацията се определя като процес на регулиране на всяка дейност. Без стимулиращ мотив за действие, човек изобщо няма да предприеме нищо, затова природата постави в нас този механизъм на „желание”. Когато човек има нужда или желание, той е готов да направи много, почти всичко. Мотивацията има следните функции: подбужда и насочва поведението, организира го, като му придава личностен смисъл и значение.

Мотивът за учене отразява насочеността на ученика към различни страни на учебната дейност. В съвременната педагогическа психология е прието да се разграничават две големи групи мотиви:

1. Познавателни мотиви, които са свързани със съдържанието на учебната дейност и процесите на нейното изпълнение.
2. Социални мотиви, свързани с различните социални взаимоотношения на ученика с другите членове на обществото.

Факторите, които определят мотивацията за учене на учениците, са:

- Заинтересованост - умерената заинтересованост стимулира учебния процес. Когато няма заинтересованост, учениците работят зле или въобще не работят.

- Влияние на чувствата върху учебния процес - учениците са склонни да вложат много усилия, когато им е интересно и приятно, когато предвкушат успеха от работата си.
- Успех - това е третият фактор, който оказва влияние върху мотивацията за учене.
- Интерес - той се създава. Може да се развие по два начина: акцент върху новото в учебния материал и преподаване на учебния материал, пречупен през гледната точка на ученика.
- Обратна връзка - рефлексия. Тя помага както на учителя, така и на учениците да осъзнаят нивото на усвоеност на учебния материал.

Физическата готовност един също доста съществен момент към цялостното формиране на готовност за труд при децата в начален етап, характеризира се с неравномерна динамика по отношение на всички параметри-психически, морфо-функционални, функционални и др. Протичащите на различно ниво на съзнанието биологични и физиологични процеси се отразяват върху физическото състояние. На тази основа се формират психическа и физическа готовност за действие при възникналите нови условия, към които човек се адаптира. Но реално адаптирането към външните условия изисква определени физически действия, чрез които постига определена цел. Следователно физическите действия са осъзнати и имат предметен характер. Ето защо в механизмите на дейността винаги външните причини действат чрез вътрешните условия. Методът за регулиране на мускулното напрежение е метод предназначен за изменение на психо-физическото напрежение. При действие в различни ситуации психо-физическото напрежение е високо. В практиката са известни три форми на напрежение: задържаща, импулсивна и генерализираща. Задържащата форма на напрежение се характеризира с нарушаване най-често на мисловните процеси, трудно съсредоточаване и превключване на вниманието, неточно възприемане на външните явления, поява на страх, несигурност и др. Повишава се мускулното напрежение, възникват функционални изменения. Действията са неточни, хаотични, бавни и понякога блокират. Формира се неадекватна психическа готовност.

Трудови умения и навици имат огромно значение не само за трудовата дейност, но и за обучението и възпитанието на подрастващите, те се формират и развиват чрез учебната и трудовата практика и подпомагат овладяването на знанията и общочовешкия опит. Значението на проблемите, свързани с овладяването и усъвършенстването на

уменията и навиците чрез учебно-възпитателна работа, нараства не само поради трудовия и технологичен характер на училището, но и поради съществуването на професионално-техническите учебни заведения. Ето защо теоретическото разясняване на тези проблеми е важна задача в трудовата и педагогическа психология. Не помаловажен е и практическо-приложният им аспект, тъй като учащите се трябва да се въоръжат с умения и навици, които ще им позволят успешно да изпълняват своите бъдещи професионални задължения. Уменията и навиците не са вродени, а се образуват и усъвършенстват в практическата дейност. При формиране на трудова култура у подрастващите могат да се открият и отчитат следните закономерности:

а) трудо-възпитателният процес допринася за приобщаването на възпитаниците към живота на обществото и овладяване на неговите културни и трудови традиции, на натрупания опит на предшестващите поколения;

б) възпитателният потенциал на труда е толкова по-богат, колкото по-широки и задълбочени са неговите връзки с учението, играта, общуването, естетическата дейност, спорта;

в) трудът оказва комплексно възпитателно въздействие, само неговите функции се реализират в тясно единство с другите възпитателни средства;

г) формирането на трудова култура се осъществява най-пълно, когато се реализира тясна връзка между обучението с обществено-полезния и производителния труд;

д) възпитанието на трудовата култура е ефективно, когато всички организирани трудови дейности на учениците спомагат практически за осигуряване на приемственост в трудовите умения и навици и съдействат за укрепване здравето на възпитаниците и повишаване на тяхната дееспособност;

е) ефективността на изграждането на трудова култура се повишава, ако се реализират не само възпитателни въздействия, но протича и процес на самовъзпитание при активното включване на учениците в различни видове трудова дейност. Този преход от възпитание към самовъзпитание намира израз в осъзнаване на необходимостта подрастващите да участват доброволно в различните форми на труд, качествено да изпълняват трудовите задачи, да придобиват умения за самооценка и самоконтрол в трудовата дейност.

Педагогът и психолог А. Милерян класифицира общотрудовите умения като единство на умствената и физическата дейност на човека.

Според него общотрудовите умения могат да се класифицират по следния начин:

- Конструктивно – технически, които дават възможност на работник в начален етап да разбере трудовата задача, да си представи резултата от труда, конструкцията на бъдещото изделие,
- Организационно- технологически умения – подбор на оръдия на труда, търсене на подходящи материали, определяне на технологията на обработване
- Операционно – контролни умения, чрез които човек извършва операции по регулиране и контролиране на производството.

Общотрудови умения според А. Милерян		
Конструктивно- технически	Организационно- технологически	Операционно- контролни

Формирането на общи трудови умения и навици е продължителен процес, който обхваща трудовото и производственото обучение във всички училищни степени.

Формирането на общи трудови умения и навици може да става само в пълно единство между теоретическото и практическото обучение.

Уменията за обслужващ труд имат своя логика на развитие, произтичаща от процесуалните компоненти на дейността и от възможностите на децата за един или друг вид трудова дейност. Различаваме общотрудови и конкретно – трудови умения, общотрудови качества и специфични особености. Особеността на организацията на обслужващия труд е да се насочи вниманието не само към това, дали децата знаят и могат, а към това, дали системно го правят. Поръчението е най-много използваната организационна форма при усъвършенстване на уменията за обслужващ труд. В процеса на изпълнението се осъществява контрол за точността за действията, за наличие на трудови умения, отношението на детето към поръчаната работа, уменията да се завършва започнатата работа до край.

2. Методика за формиране на готовност за труд у деца от начално училищна възраст и професионални компетенции.

1. Формиране и развиване на умения за възприемане и съставяне на описателни текстове (комуникативна компетентност).

2. Формиране и развиване на уменията за възприемане и възпроизвеждане на фолклорно-словесен (художествен) текст: народна песен (литературна компетентност).

3. Овладяване на знания за лексиката на българския книжовен и разговорен език в плана на лексиката (речта на децата) чрез запознаване с остарели диалектни и етнографски термини (езикова компетентност).

4. . Усвояване на битовата и празничната култура на българите. Тази цел съответства на изискванията по образователния предмет околна среда, в който ученикът да разпознава и определя във времето официални и битови празници на България, както и да разпознава празниците и обичаите на различни етнически общности.

5. Развиване на умения за изработка на художествени предмети, свързани с празничната обредност (компетентност от изобразителното изкуство и домашен бит и техника).

7. Развиване на умения за възпроизвеждане по слух на записаните народни песни (компетентност от музика).

8. Формиране на съзнание за национална принадлежност като основна цел, заложена във всички останали посочени дейности.

Изискванията към храненето като част от процеса в обучението по Технологии и предприемачество и важен момент в участието при формиране на готовност за труд е процес, който се гради върху т. нар. физиологични норми /физиологичен максимум и минимум/ и трябва да бъде рационално и балансирано. Рационалното хранене осигурява на децата разнообразна по състав храна, достатъчна по количество, качествена и правилно разпределена през денонощието.

Потребностите от хранителни вещества се определят в зависимост от интензитета на растежа. Колкото е по-малко детето, толкова по-големи са нуждите му от енергия и хранителни вещества. Тези хранителни съставки се съдържат в храните, които всекидневно консумираме. Навиците за правилното хранене се създават чрез многократно използване на разнообразни средства във всекидневието на децата.

Основен и водещ е навикът за точно спазване на времето за храненето. Храненето е бавен, спокоен и безшумен процес, който има здравословен и естетически ефект, когато се извършва културно.

3. Преглед на планираното и проектирано учебно съдържание в обучението по Технологии и предприемачество, свързано с формиране на готовност за труд и професионални компетенции.

Във втора глава от дисертационния труд съм разгледала резултатите от обучението по предмета Технологии и предприемачество в началния етап на обучението по съответните области на компетентност - техника и безопасност, технологии, инициативност и предприемчивост, конструиране и моделиране. Също така, включих и разглеждането на годишното тематично разпределение по предмета за трети клас на издателствата на „Просвета“, с авторски състав – Георги Иванов, Ангелина Калинова, както и различните годишни тематични разпределения за четвърти клас („Просвета“, с авторски състав – Георги Иванов, Ангелина Калинова, . Издателство „Бит и Техника“ с авторски състав: Тодорка Николова, Силвия Гърневска, Йорданка Пейчева, Светла Ананиева, Валентин Ананиев, Издателство „Булвест 2000“, Издателска къща Анубис с автори: Николай Цанев, Геновева Йотова, Дочка Кючукова, Емилия Паламаркова, Мария Кавданска, Ирена Неделчева).

Във втора глава също бяха разгледани и очакваните резултати от обучението в края на класа (4. . клас).

Области на компетентност	Знания, умения и отношения
Техника и безопасност	<ul style="list-style-type: none"> • Разбира предназначението на уреди и апарати за бита и тяхното безопасно използване. • Разбира значението на техниката и технологиите в живота на хората. • Съвързва рационалната организация с качеството на продукта.

<p>Технологии</p>	<p>Обработва разнообразни материали при изработване на различни изделия и модели.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Използва и съхранява правилно и безопасно инструменти и материали. • Прави студена обработка на продукти за приготвяне на здравословна храна
<p>Инициативност и предприемчивост</p>	<p>Разбира движението на парите в общността.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Познава ролята на данъците за осигуряване на обществените потребности. • Разбира значимостта на различните професии в обществения и частния сектор. • Свързва ролята на банката с производството и потреблението
<p>Конструиране и моделиране</p>	<p>Предлага идеи, като рисува, скицира и моделира.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Оценява своята и работата на другите по зададени критерии. • Организира рационално работата си самостоятелно и в група. • Конструира и моделира, като използва наклонена равнина

В изследователската ни програма намериха приложение следните методи: теоретичен анализ на наличната литература по проблема свързан с формиране на труд в обучението, /тест и анкета/.

4. Дизайн на изследването

От посочените методи в диагностичното изследване основен е тестът, а останалите са спомагателни диагностични методи. Заложихме на тестовата проверка, защото чрез нея се ограничават субективните фактори при проверка и оценка на знанията. Освен, че осигурява обективност на информацията, уеднаквява изискванията към учениците и условията, при които работят. Осигуряват бързо получаване на обратна информация.

Всички дидактични изследвания и практически задачи бяха проведени с ученици от два четвърти класа, 4. „б“ клас от СОУ „Кирил и Методий „гр. Пловдив и 4. „в“ клас от СОУ „Владимир Димитров - Майстора“ гр. Кърджали.

По отношение на анкетата сумирахме отговорите, като използвахме средно аритметична величина, която изчислихме по формулата:

$$X = m \times 100 \% , \text{ където}$$

n

$$n - 100 \%$$

$$m - x \%$$

n – общ брой анкетирани ученици

m – брой ученици посочили а/б/в или г за отговори

x - определен процент дадени а/б/в или г за отговори

При анализирането на получените резултати от проведената анкета става ясно, че по голяма част от учениците са запознати с обслужващия битов труд.

Дидактическото експериментиране (входящ и изходящ тест) протече в две части. Бяха разработени два теста от типа „Тест за постижения“. Тестовете се състоят от десет задачи от закрит тип.

Към всеки затворен въпрос са предложени няколко готови структурирани отговора във вид на техническа рисунка, като на някои въпроси има повече от един верен отговор.

Последователността, в която са подредени задачите, съблюдава основното изискване при композирането на един тест. Въпросите са кратко, ясно и коректно формулирани, така че да дадат оптимална възможност на тестираните лица да представи своите знания и умения.

За изчисляване на резултатите от проведените тестове използвахме следната формула: $Оц. = 2 + \frac{k}{25}$, където k – брой точки

Оценъчна таблица:

Зад.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Точки	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2

Трансформираща таблица:

Брой точки	0-3	4. -6	7-9	10-12	13-16
Оценка	Слаб 2	Среден 3	Добър 4.	Мн. добър 5	Отличен 6

Качествен анализ на входящия тест

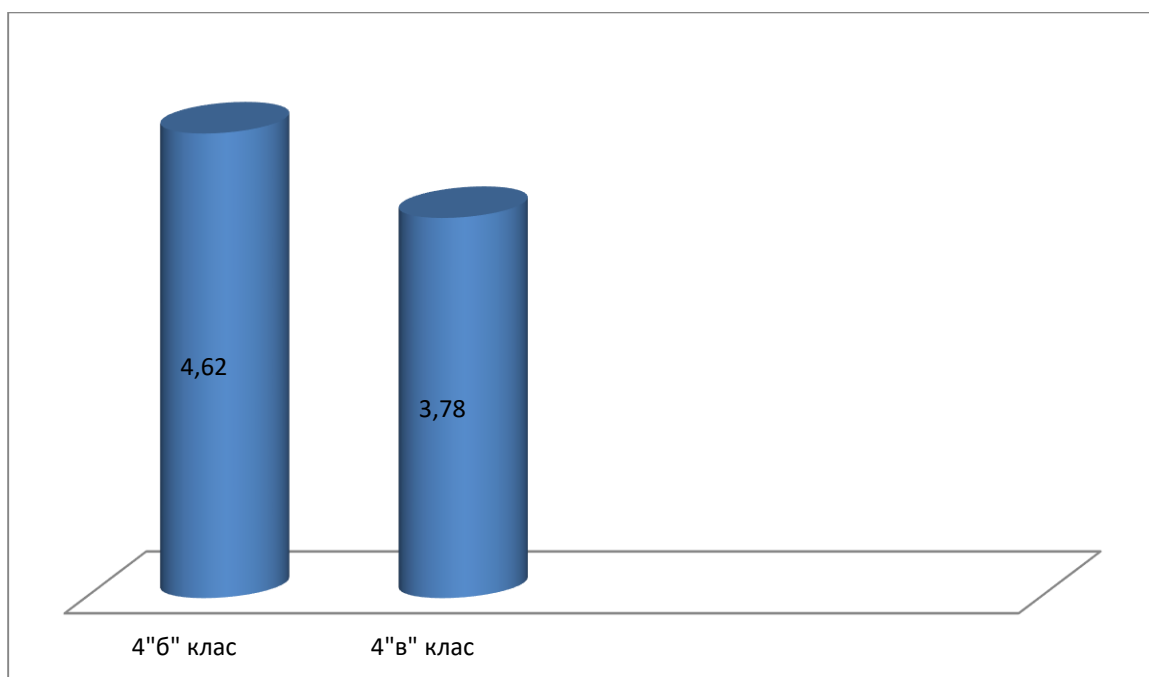
Показатели	задачи
Познава специфични термините свързани с битовия труд	4, 6, 7
Разпознава видовете обслужващ труд	1, 8, 9
Общи познания и умения за обслужващия битов труд	2, 3, 5

Да умеят да решават представен пред тях проблем	10
---	----

Резултати по критерии от входящия тест за двата класа:

Критерии	4. „б“ клас	4. „в“ клас
1. Знание	85%	85%
2. Разбиране	86%	79%
3. Пряко приложение	66%	66%
4. Творческо приложение	64 %	68%

Среден успех на двата класа от входящ тест:

Във формация експеримент от дисертационния труд бяха проведени шест на брой практически задачи, проведени с ученици от два четвърти класа, 4. „б“ клас от СОУ „Кирил и Методий „гр. Пловдив и 4. „в“ клас от СОУ „Владимир Димитров - Майстора“ гр. Кърджали. заложих на задачи, с включени по-усложнени и по-различни изисквания

от заложените в учебния материал, като идеята бе да се наблюдава, дали децата могат да се справят с по-трудни пред тях задачи и съответно да наблюдаваме какво евентуално развитие претърпяват през учебната година.

Поставените задачи разпределих в съответни модули, както следва:

Модул	Име на практическа задача
Конструиране и моделиране	1. Макет на мечтана детска стая
	2. Къщичка за птици
	3. Пролетна украса за класна стая
Технологии на обслужващия труд и хранене	1. Плодова салата
	2. Руска салата
Фолклор и естетика	1. Кукерски маски

Създадох нова критериална система за оценяване на учениците в процеса на формиращия експеримент по системата от задачи за 4. клас, освен заложените от МОН и по учебните програми

Критериите и показателите, по които децата бяха оценени са следните:

Показатели	Критерии
„А“ – Технологичен и конструктивен	1. Избор на най-подходящ екологичен материал
	2. Икономия на материала
	3. Степен на спазване на правилата за безопасна работа и на технологията
„Б“ – Психо-физически	1. Устойчивост на вниманието и проява на интерес

	2. Креативност
	3. Бързина и сръчност на изработване
	4. . Прецизност на изпълнение
„В“ - Социални	1. Работа в екип
	2. Сътрудничество
	3. Взаимопомощ
„Г“ - Естетичен	1. Красиво и точно конструирани обекти (конфигурации) съобразно естетическите норми.
	2. Качествена изработка
	3. Проявена инициатива и творчески подход при изработката

Използва се шестобална скала за оценка на резултатите.

Понеже всеки един от критериите се точкува с 1 точка

резултатите от поставените практически задачи се оцениха по следния начин:

При изпълнени четири критерия – оценка Слаб 2

При изпълнени осем критерия – оценка Среден 3

При изпълнени десет критерия – оценка Добър 4.

При изпълнени дванадесет критерия – оценка Мн. добър 5

При изпълнени всички тринадесет критерия – оценка Отличен 6

Резултати от практическа задача 4. (Изработване на кукерски маски) по критерии и показатели и тяхното процентно съотношение на 4. . „б“ клас:

Общ брой деца - 25 (4. „б“ клас	Показатели „А“, „Б“, „В“, „Г“				
Оценка	2	3	4	5	6
Брой деца	0	0	3	10	12
%	0	0	12	4.0	4.8

Резултати от практическа задача 4. (Изработване на кукерски маски) по критерии и показатели и тяхното процентно съотношение на 4. „в“ клас

Общ брой деца - 25 (4. „в“ клас	Показатели „А“, „Б“, „В“, „Г“				
Оценка	2	3	4	5	6
Брой деца	0	0	5	11	9
%	0	0	20	44	36

Графиката показва средния успех след оценяване според направените критерии и показатели на класовете 4. „б“ и 4. „в“. От нея виждаме, че 4. „б“

клас е дал среден резултат Мн. добър 5, 36 и съответно 4. „в“ клас със среден резултат Мн. добър 5, 16

Резултати от практическа задача 6 (Изработване на „Руска салата“) по критерии и показатели и тяхното процентно съотношение на 4. „б“ клас:

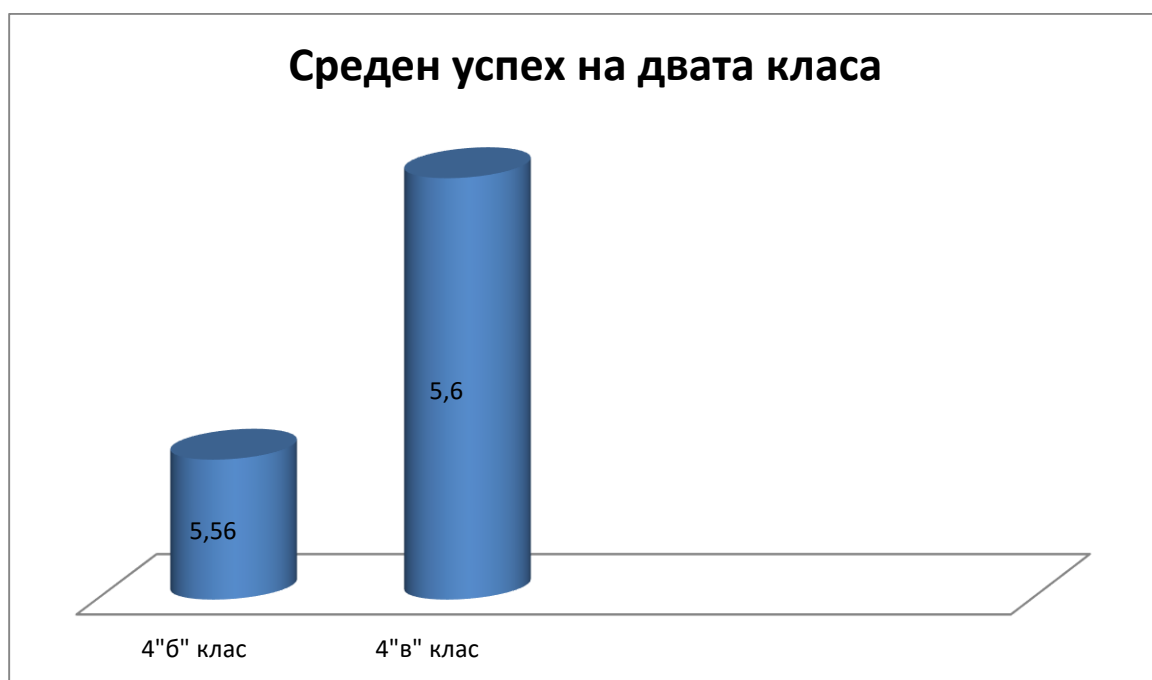
Общ брой деца-25 (4. „б“ клас)	Показатели „А“, „Б“, „В“, „Г“				
	2	3	4	5	6
Оценка	2	3	4	5	6
Брой деца	0	0	0	11	14
%	0	0	0	4	56

Резултати от практическа задача 6 (Изработване на „Руска салата“) по критерии и показатели и тяхното процентно съотношение на 4. „в“ клас:

Общ брой деца 25 (4. „в“ клас)	Показатели „А“, „Б“, „В“, „Г“				
	2	3	4	5	6
Оценка	2	3	4	5	6
Брой деца	0	0	0	11	14
%	0	0	0	4	56

Оценка	2	3	4.	5	6
Брой деца	0	0	0	10	15
%	0	0	0	40	60

Графиката показва средния успех след оценяване според направените критерии и показатели на класовете 4. „б“ и 4. „в“. От нея виждаме, че 4. „б“ клас е дал среден резултат Отличен 5, 56 и съответно 4. „в“ клас със среден резултат Отличен 5, 60

Всичките седем практически задачи, проведох с децата по време на цялата учебна година. През определен период от време (приблизително всеки месец), задавах конкретната задача за изпълнение, за тези задачи, които изискваха предварително подготвяне на материали, давах възможност на децата за набавяне на материалите. Подадените задачи като цяло бяха съобразени до известна степен с учебния материал и с възрастовите особености на децата, но също така усложнени. Имайки предвид цялостната ми работа по време на учебната година, в заключение бих направила сравнение на резултатите от първата практическа задача за двата класа, спрямо резултатите от последната задача:

При първата практическа задача, а именно приготвяне на плодова салата, резултатите след оценяването на учениците по критерии и показатели изведох в таблица:

Задача	Първа практическа задача- плодова салата	
Клас	4. „б“ клас	4. „в“ клас
Среден резултат	5, 12	5, 08

Учениците от 4. „б“ клас (гр. Пловдив) дадоха среден резултат на класа-Мн. добър 5, 12

Учениците от 4. „в“ клас (гр. Кърджали) дадоха среден резултат на класа за същата задача-Мн. добър 5, 08

При последната подадена практическа задача, която се проведе в края на учебната година, а именно приготвяне на руска салата, резултатите на двата класа оценени по критерии и показатели изведох в таблица

Задача	Последна практическа задача- руска салата	
Клас	4. „б“ клас	4. „в“ клас
Среден резултат	5, 56	5, 60

Контролния етап –реализиране на на заключителен дидактически тест и анализ бе проведена в СОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – гр. Пловдив на 20. 04. . 2022 година и на 23. 04. . 2022 година ОУ „Владимир Димитров-Майстора“, гр. Кърджали в рамките на един учебен час от 4. 5 мин. На проверката присъстваше класният ръководител. На всички ученици от 4. „б“ и 4. „в“ клас бяха раздадени копия от теста, включващи указания за успешно решаване, оценъчна таблица и десет задачи.

Качествен анализ на изходящия тест:

Показатели	Задачи
Познава специфични термините свързани с битовия труд	4, 5, 6

Разпознава видовете обслужващ труд	2, 8, 9
Общи познания и умения за обслужващия битов труд	1, 3, 7
Да умеят да решават представен пред тях проблем	10

Покрити критерии и показатели от изходящ тест

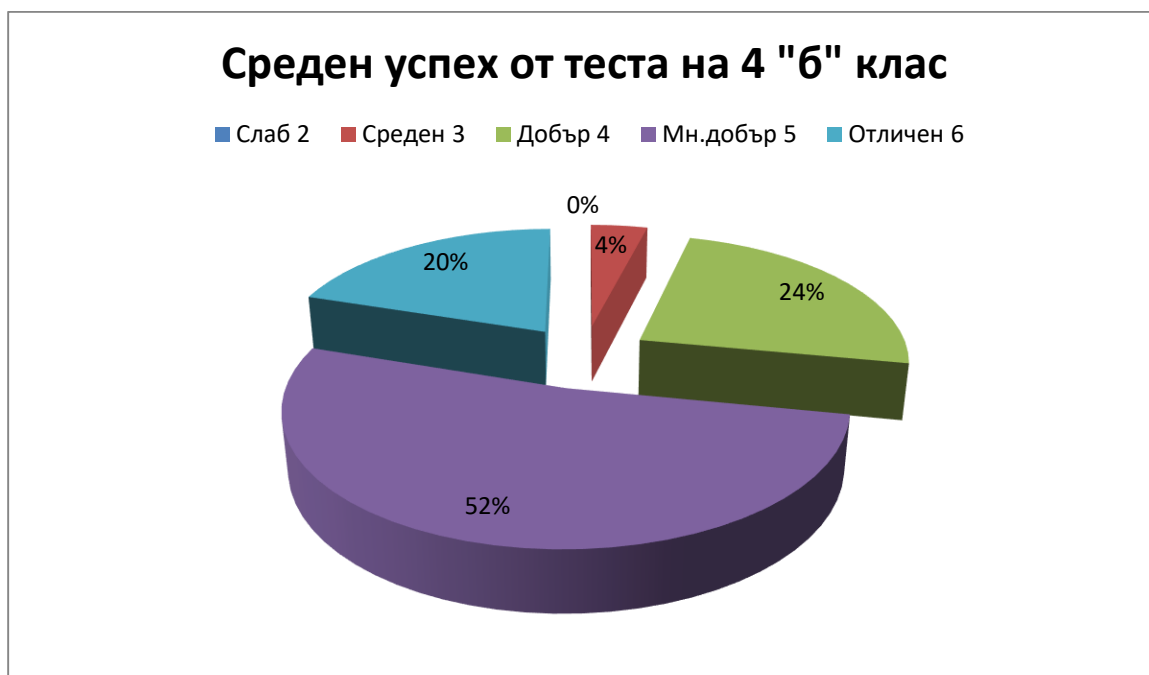
Критерии	Показатели	Зад. номер	Бр. в отг. от 50 ученика	4. „б“ клас 25 уч.	%	4. „в“ клас 25 уч.	%
1. Знание	Познава специфични термините свързани с битовия труд	6	45	21	4.	22	28
		5	41	21	84.	8	2
		4.	4. 2	18	72	22	88
2. Разбиране	Разпознава видовете битов труд	2	34.	16	64.	17	68
		8	4. 2	21	84.	19	76
		9	4. 1	20	80	19	76
3. Пряко приложение	Общи умения за битов труд	1	30	19	76	11	4.
		3	29	21	84.	10	40
		7	33	17	68	18	72

4. . Творческо приложение	Умеят да решават представен пред тях проблем	10	25	15	60	11	4.
------------------------------	--	----	----	----	----	----	----

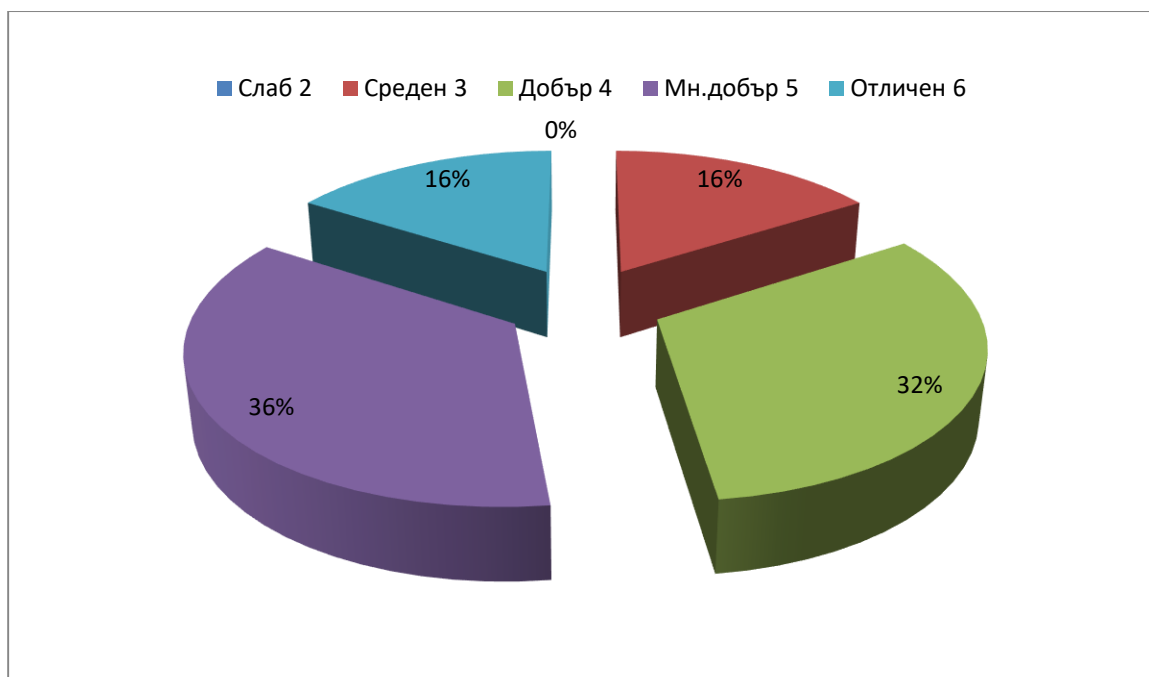
– Покрити критерии от изходящ тест

Критерии	4. „б“ клас	4. „в“ клас
1. Знание	86%	84%
2. Разбиране	83%	78%
3. Пряко приложение	78%	66%
4. Творческо приложение	60%	44%

Среден успех на 4. „б“ клас = 4. , 83

Среден успех на 4. „в“ клас = 4. . 39

Сравнителния анализ на получените резултати показва, че при входящия тест средния успех на 4. „б“ клас е 4. , 62, а на изходящия тест е 4. , 83, т. е. средния резултат на класа е повишен с 21

При 4. „в“ клас също се наблюдава повишение с доста повече, при входящия тест средния резултат е 3, 78, а при изходящия тест е 4 , 39

Сравнения на постижения по критерии:

Критерии	4. „б“ клас		4. „в“ клас	
	Вх. тест	Изх. тест	Вх. тест	Изх. тест
1	85 %	86 %	85 %	84. %
2	86 %	83 %	79 %	78 %
3	66 %	78 %	66 %	66 %
4.	64. %	60 %	68 %	44 %

Тестове за входно и изходно ниво, които аз използвах в експеримента се дават на учениците по масовата практика. Задачите, които аз предложих във формиращ

експеримент не се дават по масовата практика. В заключение на това, можем да кажем, че правейки съпоставка на резултатите от изходното ниво и последната практическа задача, разликата е 0,73 за 4. „б“ клас и 1,21 за 4. „в“ клас, което е много добър знак за това, че бихме могли и с по-различна система от задачи, да постигнем още по-добър напредък по отношение на готовността за труд на децата по Технологии и предприемачество.

Заключение

На базата на анализ и проучване на съществуващата литература, свързана с развитието на проблема за подготовката на деца в различни предметни области, се създаде критериен модел за готовността за труд на деца в начално училище в часовете по Технологии и предприемачество за формиране на готовност за труд.

1. Обслужващия битов труд днес няма такова масово присъствие както преди, но си остава важен за обучението, защото интегрира в себе си много теоретична информация и практически знания, които учениците развиват по – нататък в останалите училищни степени.

2. В резултат на проучването и анализа на съществуващата учебна документация, регламентирана в методическите постановки на МОН, за предметното обучение по Технологии и предприемачество, свързани с формиране на готовност за труд, доказахме че няма достатъчно методически задачи за целенасочено развитие на готовността за труд на децата в начално училищното образование по Технологии и предприемачество.

3. Проведената от нас анкета с ученици потвърди методическата значимост и присъствие на обслужващия битов труд в учебната практика за 4. клас.

4. Планираното дидактическо тестиране в рамките на приложение на входящ по характер дидактически тест, показва сходство в подготовката на учениците от двете изследователски групи по отношение на системните знания свързани с обслужващия труд.

5. Резултатите получени от входящия дидактически тест съобразени с качествените резултати от анкетата дадоха основание да се планират във формиращата част на изследването поредица от практически задачи, в които са включени нови методически елементи.

6. В авторската, нова методическа постановка се постаряхме да спазим две нива на реализация на процеса реформиране на готовност за труд.

а) при анализа на методите за формиране на навици и умения, свързани с обслужващ битов труд да поставим основния акцент върху теоретичната, а не толкова върху приложната страна на обучение(при някои от темите които включихме във формиращата част на експеримента се постаряхме да балансираме между теоретичната и приложна част на обучението).

б) при избора на темите, включени в изследователския модел се постаряхме да ги обединим тематично в един тематичен раздел, за да може по обективно да следим процеса на обучение в границите на формиране на умения свързани с обслужващ битов труд.

Препоръки

Необходимо е да се разшири възможността да се използват и други методи освен анкетата и дидактическото тестване като се включи и метода на активното наблюдение, за да може чрез него да се регистрират по точно данните от една входяща и заключителна диагностика.

Удачно би било да се прилагат и редица интерактивни методи, а така също да се планират и провеждат мултимедийни презентации като част от процеса на обучение.

Да се подсили участието на природни материали, като елементи в украсата, да се намали използването на изкуствени отпадъчни материали и да се наблюдава, дали това участие би подобрило още развитието на учениците.

Съвкупността от качества-концентрация, мисъл, въображение и добро ниво на физическа дееспособност, които подпомагат изграждането на човека и неговото оптимално развитие играят важна роля и са неразривно свързани при учениците в начално училище за тяхното добро физическо и психическо състояние, което от своя страна им помага да се справят максимално добре с поставените задачи в обучението им в училище. Оказва се, че в часовете по Технологии и предприемачество всички тези качества, които развити на едно високо ниво, подпомагат за успешното изпълнение на поставените задачи, както и за цялостната им представа и подготовка за живота.

Процесът на образованието предполага приобщаване към базовите ценности на културата и обединява в себе си обучението и възпитанието на личността за изпълнение на нейните социални и професионални роли.

Това изисква повишаване на качеството и нивото на образованието – условие за непрекъснато внедряване в обществената практика на новите постижения на науката. Образователният процес е тази „изходна територия”, на която се среща индивидът с науката, където протича неговата подготовка за жизнена дейност в обществото и формирането на зрялата личност.

Всяко време има своите необходими професии и специалности, своите изисквания към професионалното развитие на човека. Всяко време се характеризира с определени професии и специалности (повече или по-малко съответстващи на необходимите на това време професии и специалности). Всяко време се характеризира с един или друг интерес, седни или други предпочитания за професионална реализация. Всяко време се характеризира със съответна образователна държавна политика, със съответно отношение на политическия режим към образованието – повече или по-малко адекватни на обективните изисквания на времето.

Както казва Йоги Бега „пречи ни не това, което не знаем, а това, което знаем, защото то не е такова – каквото го знаем”.

Приноси

1. Теоретичен принос. Направен е анализ на трудовата дейност и на нейната социализираща функция за децата, свързана с формирането у тях на готовността и желанието за труд и формирането им на най-различни професионални компетенции.

2. Изведени са същностните характеристики на основните елементи, които изграждат структурата на готовността за труд и на база на анализ и на различни теоретични постановки за 1. вниманието, като елемент на готовността, 2. За „мотивацията“и за дейността и, 3. изведени са всички най-важни постановки за класификацията на общо-трудова и специални умения и навици и тяхното място и значение за новата концепция за формиране на професионални компетенции, чрез обучението по Технологии и предприемачество.

3. Направен е количествен и качествен, сравнителен, теоретичен анализ и преглед на програмираната методическа литература и документация, свързана с

обучението на ученици в начално училищна възраст и формирането им на професионални и социални компетенции и готовност за труд.

4. Изграден е нов диагностичен общ критериален модел за изследване на проблема и за формиране на професионални компетенции, социализация и професионално ориентиране на деца от начално училищна възраст.

5. Подредена е старата система от конкретни 7 задачи (практически) за четвъртокласници, които посочват значимостта на обслужващия битов труд и храненето, за формирането на професионални компетенции, професионално ориентиране и социализация на деца в тази възрастова група.

Източници:

1. Андреев, М. (1981). Дидактика. София.
2. Бабанова, М. (1967). Мислене и въображение при конструктивната дейност. Народна просвета.
3. Баева, М. (1995). Конструирането в опита на детето. СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по начална и предучилищна педагогика, София.
4. Белова, М., Бояджиева, Н., Димитрова, Г., & Сапунджиева, К. (1997). Теоретични основи на възпитанието. ВЕДА СЛОВЕНА-ЖГ, София.
5. Бижков, Г., & Краевски, В. (2002). Методология и методика педагогическите изследвания. УИ „Св. Климент Охридски“, София.
6. Божков, Н. (1982). Развитие на трудовото обучение като учебен предмет. Професионално ориентиране.
7. Василев, Д. (1992). Педагогика. София.
8. Витанов, Л. (1999). Продуктивни стратегии на обучение по техника и технологии в началните класове. ВЕДА СЛОВЕНА-ЖГ, София.
9. Витанов, Л., & Иванов, Г. (2002–2005). Учебник по „Домашен бит и техника“ и Книга за учителя за: 1 клас (2002); 2 клас (2003); 3 клас (2004); 4 клас (2005). Просвета, София.
10. Витанов, Л. (2020). Албуми по технологии и предприемачество за 1 клас. Издателство „Просвета“.
11. Витанов, Л., & Иванова, Г. (2001). Ръчен труд. Просвета-Издат, София.
12. Генчева, М., & Владимирова, Й. (2002). Учебник по „Домашен бит и техника“ и Книга за учителя за 1 клас. Булвест 2000, София.
13. Георгиев, С. Л. (2005). Психология на развитието и възрастова психология. София.

14. Георгиев, Т. (1965). Култура на труда в учебната работилница. Народна просвета, София.
15. Даскалова, Ф. (2008). Психопедагогика на ранното детство. Издателство „Даниела Убенова“.
16. Димитров, Л. (1994). Учебник по Теория на възпитанието. София.
17. Дякова, Н. (2011). Образователни функции на физическото възпитание в началното училище. Благоевград.
18. Иванов, Г., & Сидерова, С. (1996). Битово обслужващият труд в началното училище. Макрос, Пловдив.
19. Иванов, Г., & др. (2003). Втори живот на отпадъците. Херон, Варна.
20. Иванов, Г. (2008). Трудовите умения на малкия ученик. Изд. ТрУ, Стара Загора.
21. Иванов, Г., Калинова, А., & Стоянова, З. (2014). Модел за учебното съдържание в технологичното обучение в началното училище. ИК КОТА, Стара Загора.
22. Иванова, М. (2000). Развитие на теорията и практиката на трудовото обучение. Изд. ПУ, Пловдив.
23. Иванова, М. (1999). Формиране на екологична култура в обучението по труд и техника в началното училище. Макрос 2000, Пловдив.
24. Иванова, М., Маркова, Д., & Клинков, Г. (1995). Педагогически основи на Конструктивно-Техническата и Декоративно приложната дейност. Макрос, Пловдив.
25. Иванова, М. (2016). Учебник по Теория и методика на обучението по бит, техника и технологии за начален етап на СОУ. ПУ „Паисий Хилендарски“, Пловдив.
26. Иванова, М. (2003). Теория и методика на обучението по труд техника и технология. УИ, Пловдив.
27. Иванова, М. (2006). Теория и методика на трудовата и конструктивно-техническата дейност в детската градина. ПУ-лекции, Пловдив.
28. Лисийска, З. (1994). Методика за формиране на творчески художествено-конструктивни способности у децата от начална училищна възраст. Веда Словена-Издат.
29. Лисийска, З., Иванова, М., Колев, Л., & Витанов, Л. (1994). Теория и методика на трудовото обучение. Веда Словена-Издат.
30. Люблинска, А. А. (1978). Детска психология. Издателство „Наука и изкуство“, София.

31. Макаренко, А. (2016). Книга за родителите. Издателство „Асеновци“.
32. Монтесори, М. (1949). Попиващият ум.
33. Петрова, Е. Предучилищна педагогика.
34. Пиръов, Г. (1970). Психологическо проучване на учениците и професионалното ориентиране.
35. Радев, П. (2005). Обща училищна дидактика. ПУ – Пловдив.
36. Радев, П. (1996). Дидактика и история на училищното обучение. УИ „Паисий Хилендарски“.
37. Стамов, Ст., & Алексиева, Й. (2005). Национални кухни и традиции в храненето. Кота.
38. Стойчев, Д. (2003). Количествени методи в педагогиката, психологията и социологията. Макрос, Пловдив.
39. Юруков, Х., Петрова, С., & Байкова, Д. (2002). Сборник рецепти за ученическите столове и бюфети. Техника, София.
40. Zapsihologa. (2013) http://www.zapsihologa.com/2013/01/blog-post_6434.html
41. Dokumentite. (2015). Мотивация за учене. http://www.zapsihologa.com/2013/01/blog-post_6434.html
42. Gostehstroy. (2021). Особености на мотивацията за учебна дейност на младите тийнейджъри. <https://gostehstroy.ru/bg/dlya-zhenschin/osobennosti-motivacii-uchebnoi-deyatelnosti-mladshih-podrostkov/>
43. Enciklopediabg. (2009). Формиране на навик – основи на психологията.
44. Investor-BG. (2021). Мотивация.
45. HighViewArt. (2021). Петте свойства на вниманието. <https://www.investor-bg.com/motivation.htm>
46. Mravkite. (n.d.). Влияние на мотивацията върху дейността. <https://mravkite.weebly.com>
47. MentorBizList. (2021). The essence of motivation: The concept, organization of the process, and functions. <https://bul.mentorbizlist.com>
48. JulsPsychology. (2022). How to improve focus and attention. <https://julspsychology.com/how-to-improve-focus-and-attention/>
49. Dlib, Uni-Svishtov. (2022). PDF article on motivation. <https://dlib.uni-svishtov.bg/bitstream/handle>